

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

TEINE OSAKOND

KOHTUASI SUUR vs. EESTI

(Kaebus nr 41736/18)

KOHTUOTSUS

Art. 8 • Perekonnaelu austamine • Ühise hooldusõiguse lõpetamine ja suhtlemispiirangud • Riigisisene otsustusprotsess, mille eesmärk on jõuda lapse parimates huvides oleva sõbraliku lahenduseni ja milles kaebaja osaleb sisuliselt • Riigisiseste kohtute asjasse puutuvad ja piisavad põhjendused ühise hooldusõiguse lõpetamisel • Kaebaja kohtumised lapsega ema teadmisel ja nõusolekul • Kaebaja ja lapse vahelist sunnitud suhtlust välistava otsuse asjasse puutuvad ja piisavad põhjendused • Kohtumiste võimalikkus tulevikus ja muude suhtlusviiside mittepiiramine • Suhtluskorra muutmise võimalikkus

STRASBOURG

20. oktoober 2020. a

*Käesolev kohtuotsus jõustub konventsiooni artikli 44 lõikes 2 sätestatud tingimustel.
Kohtuotsust võidakse keeliliselt toimetada.*

Kohtuasjas Suur vs. Eesti,

Euroopa Inimõiguste Kohus (teine osakond) kojana, kuhu kuuluvad

esimees Jon Fridrik Kjølbro,

kohtunikud Marko Bošnjak,

Egidijus Kūris,

Ivana Jelić,

Arnfinn Bårdsen,

Darian Pavli,

Peeter Roosma

ja *osakonna sekretär* Stanley Naismith,

võttes arvesse:

Eesti kodaniku Tarvo Suur'e (edaspidi: kaebaja) 29. augustil 2018. aastal inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi: konventsioon) artikli 34 alusel kohtule Eesti Vabariigi vastu esitatud kaebust,

otsust teavitada Eesti riiki (edaspidi: riik) eespool nimetatud kaebusest, poolte seisukohti,

olles pidanud nõu kinnisel istungil 15. septembril 2020. aastal, tegi nimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

SISSEJUHATUS

1. Kohtuasi puudutab kaebaja konventsiooni artikli 8 alusel esitatud kaebust seoses poja suhtes ühise hooldusõiguse lõpetamisega, hooldusõiguse täieliku üleandmisega lapse emale ning lapsega suhtlemise õiguse piiramisega. Samuti puudutab kohtuasi kaebaja ja tema poja suhte taastamise võimalust pärast igasuguse suhtluse puudumist mitme aasta vältel.

ASJAOLUD

2. Kaebaja on sündinud 1986. aastal ja elab Abja-Paluoja. Teda esindas riigi õigusabi korras määratud Tartu advokaat R. Hallemaa.

3. Riiki esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

4. Kohtuasja asjaolud, nagu pooled on need esitanud, võib kokku võtta järgmiselt.

5. Kaebajal on suhtest K. T.-ga 2008. aastal sündinud poeg R. S. 2009. aastal, mil R. S. oli ühe aasta ja üheksa kuu vanune, lõppes kaebaja ja K. T. suhe. Nende ühine poeg jäi elama ema juurde. K. T. leidis uue elukaaslase, kellega ta oli hooldusõigust puudutava menetluse alguseks 2015. aastal koos elanud ligikaudu viis aastat ja kellega R. S.-il tundub hea läbisaamine olevat – riigisisese menetluses nimetati K. T. elukaaslast R. S.-i kasuisaks. Enne praeguse kohtuasja

esemeks oleva menetluse algust nägi kaebaja oma poega viimati 2011. aasta jaanuaris.

6. Kaebaja on tunnistanud osaliselt töövõimetuks ning tema ainuke sissetulek on riigi makstav toetus. Iga kuu on ta poja elatiseks maksnud 45 eurot K. T.-le. Millalgi pärast 2009. aastat avas kaebaja poja nimele arveldusarveid ja kasutas neid pangatulekannete tegemiseks, sest tema enda arved olid võlgade katteks arestitud.

7. 28. oktoobril 2015. aastal esitas K. T. Pärnu Maakohtusse ühise hooldusõiguse lõpetamise avalduse. Ta taotles kohtult täieliku isiku- ja varahooldusõiguse endale üleandmist. Kaebaja vaidles sellele vastu. Ta väitis, et K. T. oli muu hulgas elukohta ja telefoninumbrit vahetanud ning selle tõttu oli tema suhtlus oma pojaga takistatud. Ta lisas, et oli oma poja asukoha 2015. aasta alguses interneti kaudu teada saanud, kuid lapse huve ja heaolu silmas pidades ei tahtnud ta tema ellu sekkuda.

8. 15. aprillil 2016. aastal esitas kaebaja omakorda avalduse lapsega suhtlemise korra kindlaksmääramiseks. Kaebaja sõnul oli tema suhe K. T.-ga konfliktne. K. T. ei võimaldanud tal pojaga kohtuda, eirates seega kaebaja soovi lapsega ühenduses püsida. Kaebaja hinnangul kujutas K. T. teda nende lapsele halvas valguses. Kuna R. S. oli vanemate suhte lõppedes väga noor, ei ole tõenäoline, et tal endal on isast halvad mälestused lahkuminekule eelnenud ajast.

9. 19. juuni 2016. aasta kohtuistungil avaldas kaebaja, et pärast pojaga ühenduse kaotamist (2011. aastal) ei pöördunud ta ametiasutuste poole, lootuses, et nad suudavad K. T.-ga ise asja ära lahendada. Ta nõustus K. T. kõikide seniste otsustega seoses R. S.-iga. Ühtlasi nõustus ta hooldusõiguse osalise üleandmisega selliselt, et K. T.-le jääb varahooldusõigus lapse suhtes ja õigus määrata lapse viibimiskoht Eesti Vabariigi territooriumil.

10. Pärnu Maakohtus toimunud menetluses esitasid kirjaliku seisukoha Pärnu linn kui eestkostetasutus, Tarvastu vald, kus kaebaja elas, ja lapsele määratud esindaja.

11. Kohtuasja toimikus olevatele dokumentidele tuginedes pakkus lapse esindajaks määratud advokaat V. K., et senine elukorraldus peaks jätkuma ja last ei tohiks sundida suhtlema oma bioloogilise isaga, keda ta pelgab. Kuna laps oli oma isast võõrdunud, ei toetanud esindaja suhtluskorda, mille järgi jäaks kaebaja lapsega üksi. Ta tegi hoopis ettepaneku, et kohtumised võiksid aset leida avalikus kohas ja kas ema või sotsiaaltöötaja juuresolekul.

12. Pärast mõlema vanemaga kohtumist, R. S.-i juures kodus käimist ja temaga vestlemist pidas Pärnu Linnavalitsus oluliseks säilitada lapse tavapärase elukorraldus, sest see andis talle turvatunde. Linnavalitsus leidis, et ühise hooldusõiguse lõpetamine on äärmuslik abinõu ja asjas on võimalik sõlmida kompromiss eeldusel, et vanemad teevad koostööd, seavad lapse huvid esikohale ja arvestavad lapse valmisolekuga oma isaga suhtlemiseks. Kuna R. S. oli väljendanud soovimatust oma isaga kohtuda, oli üks võimalus nende suhtluse

hõlbustamiseks korraldada kohtumisi teise vanema juuresolekul, et tagada lapse turvatunne. Märgiti, et K. T. oli olnud valmis toetama oma poja suhtlust kaebajaga, kui see ei kahjusta lapse heaolu. Pärnu Linnavalitsus märkis, et vanematele anti võimalus kohtuda lahenduste leidmiseks linna lastekaitseteenistuse ruumides. Samuti pakuti vanematele ühisnõustamist või R. S.-i teraapiasse saatmist.

13. Pärast kaebaja elukoha külastamist ja K. T.-ga telefonis vestlemist leidis Tarvastu Vallavalitsus, et ühise hooldusõiguse lõpetamine oleks ennatlik. Kaebaja ja tema poja vahelise suhtluse hõlbustamiseks võiksid esimesed kohtumised aset leida R. S.-ile tuttavas keskkonnas ja talle tuttava isiku juuresolekul.

14. Pärast kõikide menetlusosaliste juuresolekul toimunud kohtuistungit otsustas Pärnu Maakohus 24. mail 2016. aastal lõpetada ühine hooldusõigus R. S.-i suhtes ja anda hooldusõigus täielikult üle K. T.-le. Maakohus rahuldab osaliselt ka kaebaja avalduse oma pojaga suhtlemise korra kindlaksmääramiseks. Maakohus otsustas, et 2016. aastal toimuvad kohtumised vähemalt korra kuus 2–3 tundi korraga ja 2017. aastal 6–7 tundi korraga lapsele tuttavas kohas ja tema ema või muu talle tuttava isiku juuresolekul. Kohtumised tuleb telefoni või e-kirja teel kokku leppida vähemalt üks nädal enne toimumist. Väljaspool nimetatud aega võib kaebaja oma poega näha juhul, kui R. S. selleks soovi avaldab. Kaebaja ja tema poeg pidid osalema Pärnu Linnavalitsuse korraldatud isale ja pojale mõeldud pereteraapias. Kaebaja esitas määruskaebuse.

15. Pärast Pärnu Linnavalitsuse, Tarvastu Vallavalitsuse ja V. K. seisukohtade saamist tühistas Tallinn Ringkonnakohus 17. juulil 2016. aastal maakohtu määruse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks Pärnu Maakohtusse. Ringkonnakohtu arvates ei hinnanud maakohus kõiki olulisi asjaolusid ja tõendeid ega põhistanud oma määrust piisavalt. Ringkonnakohus viitas võimalusele, et K. T. vastumeelsusel oli oma osa selles, et kaebaja ei olnud oma pojaga suhelnud ja et pojalt olid isast negatiivsed mälestused. Ringkonnakohus lisas, et vaidlustatud määruses ette nähtud suhtluskord ei arvestanud ema varasemat keeldumist suhtluse hõlbustamisest. Ringkonnakohus rõhutas lapse soovide väljaselgitamise olulisust.

16. 19. augustil 2016. aastal pakkus Pärnu Maakohus välja, et pooled sõlmiks asjas kompromissi, ning määras kompromissiettepanekute esitamise tähtjaks 7. septembri 2016. aastal. Kompromissi aga ei sõlmitud.

17. 18. oktoobril 2016. aastal küsitles Pärnu Linnavalitsus R. S.-i. Viimane avaldas, et ei soovi kaebajaga suhelda isegi siis, kui veel keegi kohtumise juures viibib. Ta ei osanud öelda kindlat põhjust, kuid arvas, et see võib tulla sellest, et kaebaja ei ole tema vastu mingit huvi tundnud. Ta nimetas, et tema kasuisa oli talle öelnud, et kaebaja oli K. T. peale vihaseks saanud ja tema peale karjunud.

18. Kohtuasja materjalidest nähtub, et kohtumenetluse ajal käisid kaebaja ja K. T. perenõustamises. Vähemalt ühel kohtumisel osales ka R. S. 18. oktoobril 2016. aastal teavitas kaebaja Pärnu Maakohut asjaolust, et K. T. oli tühistanud

viimase kohtumise pereterapeudi Ü. P.-ga kaebajat teavitamata ega olnud vastanud kaebaja palvele leppida kokku uus aeg.

19. Pärast kohtuistungit, kus kaebaja ja K. T. olid nõustunud kohtumenetluse peatamisega (peatamist toetasid ka V. K. ja Pärnu Linnavalitsus), peatas Pärnu Maakohus 25. oktoobril 2016. aastal kohtumenetluse kolmeks kuuks. Eesmärk oli suunata kaebaja ja K. T. kohtuvälisesse perenõustamisse psühholoogi-pereterapeudi A. T. juurde, et jõuda hooldusõiguse ja suhtluskorra asjus kokkuleppele. Ringkonnakohus määras, et R. S. tuleb nõustamisse kaasata, et üritada taastada tema suhet oma isaga.

20. Toimus kuus kohtumist. R. S. osales neist kahel. Mõlemal korral viibisid kohal ka tema ema ja viimase elukaaslane ning nendest kahest korrast ühel kohtus R. S. kaebajaga.

21. Psühholoogi-pereterapeudi A. T. 9. veebruaril 2017. aastal esitatud arvamuse järgi oli nõustamisel selgunud, et kaebaja on R. S.-i jaoks täiesti võõras inimene ja et R. S. kohtus oma isaga väga vastumeelselt ning ta ei soovinud temaga rohkem kohtuda. K. T. sõnul põhjustas see kohtumine lapsele stressi. A. T. konsulteeris koolipsühholoogiga ja sai teada, et kohtumisele järgnenud päevadel oli R. S. ärev ja pinges koolis. A. T. leidis, et antud asjaoludel ei ole isaga uuesti kohtumine R. S.-i huvides.

22. 8. märtsil 2017. aastal kohtumenetlus jätkus ja kohus palus kõikidel menetlusosalistel oma seisukoht esitada.

23. Pärast mõlema vanemaga vestlemist pidas Pärnu Linnavalitsus põhjendatuks muuta hooldusõigust selliselt, et see kajastaks R. S.-i tegelikku elukorraldust. Ühise hooldusõiguse jätkumine oleks võinud kahjustada lapse turvalist ja stabiilset elukeskkonda. Pärnu Linnavalitsuse hinnangul ei olnud kohtu määratud suhtluskord kaebaja ja R. S.-i vahel viimase huvides, sest R. S. oli avaldanud vastumeelsust isaga suhtlemise suhtes.

24. Tarvastu Vallavalitsus ei toetanud ühise hooldusõiguse lõpetamist, vaid pidas vajalikuks anda K. T.-le üle otsustusõigus lapse suhtes isiku- ja varahooldust puudutavates küsimustes. Kuna sel ajal ei soovinud R. S. oma isaga kohtuda, siis ei pidanud Tarvastu Vallavalitsus võimalikuks kehtestada suhtluskord, mida ka täidetak. Kuid vallavalitsus pidas vajalikuks leida lahendus suhtlemiseks tulevikus, et R. S. saaks oma isaga kohtuda, kui ta peaks seda soovima.

25. R. S.-ile määratud esindaja ei toetanud kaebaja kohtule esitatud avaldust suhtluskorra kindlaksmääramiseks, sest sunnitud suhtlus ei ole lapse huvides. Ta pidas K. T. avaldust täieliku hooldusõiguse talle üleandmiseks põhjendatuks.

26. 20. märtsil 2017. aastal taotles kaebaja perenõustaja A. T. ärakuulamist kohtus ja nõustamise pikendamist kuue kuu võrra, kuid seda nõustaja Ü. P. juures. Tema hinnangul ei olnud A. T. pakutud nõustamine pädev ning ei olnud saavutatud soovitud tulemust.

27. 31. märtsil 2017. aastal esitas kaebaja maakohtule avalduse erieestkostja määramiseks (vt punkti 45 allpool), sest senini võetud meetmed ei olnud täitnud seatud eesmärki ehk hõlbustanud kaebaja ja R. S.-i vahelist suhtlust.

28. 28. aprillil 2017. aastal kuulati ära A. T. Ta märkis, et kohtumisel, kus osalesid nii R. S. kui ka kaebaja, oli laps väga stressis olnud. Seda arvesse võttes oli ta teinud ettepaneku kaebaja ja tema poja vahel rohkem kohtumisi mitte pidada. Tema kogemusel on sellistes olukordades võimalik lapse ja võõrdunud vanema vaheline suhe taastada, kuid selleks on vaja kõikide osapoolte valmisolekut. Kui sundida last vanemaga kohtuma, siis selle tagajärjel võib ta keelduda igasugusest edasisest suhtlusest. Kui aga suhtlus toimuks tekstisõnumite ja e-kirjade vormis, siis oleks lapsel võimalik valida, kas vastata või mitte.

29. Pärnu Linnavalitsuse, Tarvastu Vallavalitsuse ja R. S.-ile määratud esindaja seisukohti arvesse võttes otsustas Pärnu Maakohus 19. mail 2017. aastal ühine hooldusõigus R. S.-i suhtes lõpetada ja anda hooldusõigus täielikult üle K. T.-le. Maakohus põhjendas, et alates kaebaja ja K. T. lahkuminekust on last kasvatanud lapse ema, R. S. ei olnud oma isa mitu aastat näinud ja laps oli olnud tõrges isaga kohtumise suhtes. Lisaks oli kaebaja avanud poja nimele arveldusarveid ja kasutanud neid enda huvides, sest tema enda arved olid võlgade katteks arestitud. Maakohus märkis, et kaebaja mõõnis kohtuistungil, et oli nõustunud kõigega, mida K. T. oli siiani nende ühise poja suhtes otsustanud.

Maakohus jättis rahuldamata kaebaja avalduse suhtluskorra kindlaksmääramiseks ja piiras omal algatusel osaliselt kaebaja suhtlust lapsega, lubades kohtumisi üksnes K. T. teadmisel ja nõusolekul. Maakohus selgitas, et üldjuhul on hooldusõigusega vanemal õigus oma lapsega suhelda. Kuid seda õigust võib piirata, kui vanemaga suhtlemine ei ole lapse huvides. Kõnealuse kohtuasja asjaolusid arvestades otsustas maakohus, et R. S.-i ja kaebaja suhtlemise korra määramine oleks lapse vaimsele tervisele ja arengule kahjulik. Kirja, e-kirja, telefoni ja tekstisõnumite teel suhtlemist ei ole vaja piirata, sest sellisel juhul saab laps ise valida, kas vastata või mitte. Maakohus jättis rahuldamata ka erieestkostja määramise avalduse ning selgitas, et erieestkostja ei saa lapse huvide vastaselt isaga suhtlemist korraldada. Kaebaja esitas määruskaebuse.

30. Pärast Pärnu Linnavalitsuselt ja lapsele määratud esindajalt arvamuse saamist jättis Tallinna Ringkonnakohus 22. septembril 2017. aastal kaebaja määruskaebuse rahuldamata. Tallinna Ringkonnakohus märkis, et R.S.-i suhtes ühise hooldusõiguse lõpetamine oli põhjendatud, ning leidis, et kaebaja vaidlustas maakohtu määruse peamiselt osas, milles see puudutas tema õigust lapsega suhelda. Ringkonnakohus rõhutas, et siinkohal on määrava tähtsusega lapse soov – mida ta väljendas korduvalt – oma isaga mitte kohtuda. Ringkonnakohus leidis, et 9-aastane laps on võimeline oma tahet avaldama, ja märkis, et puudub alus arvata, et lapse ütlused ärakuulamisel olid kallutatud. On täiesti tavapärane, et laps ei ole valmis suhtlema vanemaga, kes on lapse elust mitu aastat eemal olnud. Asjaolu, et

sunniviisiline kohtumine oleks lapsele kahjulik, on tõendatud A. T. arvamusega, mille usaldusväärsuses ei ole kohtul põhjust kahelda. Ringkonnakohus ei pidanud vajalikuks küsida arvamust ka Ü. P.-lt, koolipsühholoogilt või psühhiaatrit, kelle juures laps väidetavalt käis. Kaebajal on võimalik R. S.-iga K. T. nõusolekul kohtuda, kuid see eeldab koostööd ja mõistvat suhtumist mõlema vanema poolt. Kaebaja võib teha ettepanekuid suhtlemisvahendite ja -viiside kohta, mis oleksid lapsele vastuvõetavad ja mis ei sisaldaks lapse sundimist millekski. Kuna suhtluskorra kindlaks määramata jätmise peamine põhjus kõnealusel ajal oli lapse soovimatus kaebajaga suhelda, ei olnud asjakohane käsitleda kaebaja väidet, et R. S. oli oma isast võõrdunud K. T. tegevuse tõttu ja et K. T. oli mõjutanud lapse tundeid isa vastu. Kaebaja taotlus nõustamise pikendamiseks Ü. P. juures jäeti rahuldamata, sest oli tõendatud, et kohtumiste jätkumine ei ole lapse huvides.

31. Kaebaja esitas määruskaebuse Riigikohtusse. Tema väitel ei vastanud K. T. menetluse ajal tema sotsiaalmeediasõnumitele ega e-kirjadele nende poja kohta. Lisaks vahetas K. T. elukohta ja R. S.-i kooli sellest kaebajat teavitamata. Kaebaja esitas selle kohta lisatõendeid. Ka K. T. esitas dokumente enda ja kaebaja vaheliste SMS-ide ja e-kirjade kohta.

32. Pärast kõikidelt menetlusosalistelt kirjaliku seisukoha saamist jättis Riigikohus 6. aprillil 2018. aastal kaebaja sisulise määruskaebuse rahuldamata. R. S.-i suhtes ühise hooldusõiguse lõpetamist käsitledes rõhutas Riigikohus, et kui kohus annab ainuhooldusõiguse täielikult ühele vanemale, siis perekonnaseaduse (PKS) §-i 143 järgi on hooldusõigusetu vanemal kohustus ja õigus lapsega isiklikult suhelda. Riigikohus muutis Tallinna Ringkonnakohtu põhjendusi kaebaja ja R. S.-i suhtlemise korra kohta. Riigikohus leidis, et vastupidi Tallinna Ringkonnakohtu hinnangule ei ole lapse ja isa suhtlemise korra üle otsustamisel määrav lapse tahe, vaid asjaolu, kas selline suhtlemine on lapse huvides. Kõnealusel asjas olid kohtud sisuliselt leidnud, et antud asjaoludel ja käesoleval ajal ei olnud kaebajaga suhtlemine R. S.-i huvides. Lapsele pidi andma aega uue olukorraga kohanemiseks. Isaga kohtuma survestamine võib viia soovitud vastupidise tulemuseni ja laps võib hoopis keelduda igasugusest suhtlusest, mistõttu osutuks suhete hilisem taastamine veelgi keerulisemaks. Seda järeldust ei muuda kaebaja väide, et ta oli lapsest võõrdunud K. T. tegevuse tõttu. Riigikohus ei lubanud punktis 31 nimetatud lisatõendeid, sest tõendite uurimine ei ole Riigikohtu ülesanne.

33. Üks Riigikohtu kohtunik jäi eriarvamusele, märkides, et Pärnu Maakohus oli omal algatusel niisama hästi kui välistanud igasuguse suhtluse kaebaja ja tema poja vahel. Ta märkis, et ei lapsele määratud esindaja ega kaasatud kohalikud omavalitsused olnud selliseid meetmeid taotlenud. Lisaks piiras Pärnu Maakohus suhtlust rohkem kui oma esimeses samas asjas tehtud määruses, mille Tallinna Ringkonnakohus tühistas. Olukorras, kus lapse vanemad vaidlevad lapse hooldusõiguse ja lapsega suhtlemise korraldamise üle, ei saa jätta hooldusõigusetu

vanema suhtlemisõigust lapsega koos elava vanema otsustada. Eriarvamusele jäänud kohtuniku hinnangul ei ole kohtud täitnud oma ülesannet tagada vanema ja lapse isiklike suhete taastamine ja jätkumine. Alama astme kohtud on suhtlemisõiguse piiramist põhjendanud sisuliselt lapse soovidega ning on oma järeldused teinud K. T. avalduste, mitte tõendite põhjal. Lisaks leidis eriarvamusele jäänud kohtunik, et kohtuistungil R. S.-i tehtud avaldused ei põhinenud tema enda isiklikul kogemusel, vaid pigem ema ja kasuisa öeldul. Veel märkis ta, et A. T. arvamus toetub suures osas K. T., osalt ka koolipsühholoogi, keda ei ole asjas ära kuulatud, väidetele. Asjakohane oleks kohtutel olnud küsida arvamust ka näiteks vanemaid nõustanud teiselt pereterapeutilt Ü. P.-lt, kes pidas suhtlemise taastamist kaebaja ja tema poja vahel võimalikuks.

ASJAKOHANE ÕIGUSRAAMISTIK JA KOHTUPRAKTIKA

A. Asjakohane riigisisene õigus

1. Tsiviilkohtumenetluse seadustik

34. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 219 lg 2 käsitleb kohtu määratud esindajat. TsMS-i § 219 lg 2 p 3 sätestab, et perekonnaasjas tuleb esindaja määrata, kui asi puudutab isikuhooldusõiguse täielikku äravõtmist.

35. TsMS-i § 552 lg 2 näeb ette, et kohus küsib valla- või linnavalitsuse seisukohta alaealist või eestkostet puudutavas menetluses ja saadab talle menetlusi lõpetavate määruste ärakirjad.

36. TsMS-i § 552¹ lg 1 sätestab, et kohus kuulab last puudutavas asjas ära vähemalt 10-aastase lapse isiklikult, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Kohus võib ära kuulata ka noorema lapse.

37. TsMS-i § 558 lg 1 näeb ette, et vanema õigusi lapse suhtes puudutavas menetluses kuulab kohus vanemad ära.

38. TsMS-i § 561 käsitleb asja lahendamist kokkuleppel. Selle paragrahvi lõige 1 sätestab, et last puudutavas menetluses peab kohus nii vara kui võimalik ja igas menetlusstaadiumis püüdma suunata asjaosalisi asja kokkuleppel lahendama. Kohus peab asjaosalised võimalikult aegsasti ära kuulama ja juhtima nende tähelepanu võimalusele kasutada perenõustaja abi eelkõige ühise seisukoha kujundamiseks lapse hooldamisel ja tema eest vastutamisel. Sama paragrahvi lõige 2 näeb ette, et kohus võib last puudutava menetluse peatada, kui sellega ei kaasne lapse huvisid ohustavat viivitust ning kui asjaosalised on valmis laskma ennast kohtuväliselt nõustada või kui kohtu arvates on muul põhjusel väljavaateid asja lahendamiseks asjaosaliste kokkuleppel.

2. Perekonnaseadus

39. Perekonnaseaduse (PKS) § 116 näeb ette vanema hooldusõiguse põhimõtte. Lõige 2 sätestab, et vanemal on kohustus ja õigus hoolitseda oma alaealise lapse eest. Vanema hooldusõigus hõlmab õigust hoolitseda lapse isiku eest (edaspidi *isikuhoidus*) ja õigust hoolitseda lapse vara eest (edaspidi *varahoidus*) ning otsustada lapsega seotud asju.

40. PKS-i § 123 sätestab, et kohus teeb kõiki lapsesse puutuvaid asju läbi vaadates esmajoonel lapse huvidest lähtuva lahendi, arvestades kõiki asjaolusid ja asjaomaste isikute õigustatud huvi.

41. PKS-i § 123¹ lg 1 näeb ette, et hooldusõiguse muutuste korral taastatakse vanema hooldusõigus vanema avalduse alusel, kui hooldusõiguse taastamine vastab lapse huvidele.

42. PKS-i § 137 puudutab ühise hooldusõiguse lõpetamist. Lõige 1 sätestab, et kui ühist hooldusõigust omavad vanemad elavad alaliselt lahus või ei soovi muul põhjusel hooldusõigust edaspidi ühiselt teostada, on kummalgi vanemal õigus kohtult hagita menetluses taotleda, et lapse hooldusõigus antaks talle osaliselt või täielikult üle. Kohus võib hooldusõiguse vaidluse lahendada ka abielu lahutamise menetluses. Lõike 2 järgi avaldust ei rahuldata, kui 1) vähemalt 14-aastane laps vaidleb hooldusõiguse üleandmisele vastu või 2) on alust eeldada, et ühise hooldusõiguse lõpetamine ja avaldajale ainuhoidusõiguse määramine ei ole kooskõlas lapse huvidega. Lõige 3 sätestab, et ühise hooldusõiguse lõpetamise korral lähtub kohus hooldusõiguse ühele vanemale andmise otsustamisel eeskätt lapse huvidest, arvestades muu hulgas kummagi vanema vaimset ja majanduslikku valmisolekut last kasvatada, hingelist seotust lapsega ja senist pühendumist lapse eest hoolitsemisele ning lapse tulevase elamistingimusi.

43. PKS-i § 138 lg 1, mis käsitleb hooldusõiguse üleandmist, näeb ette, et kui vanema hooldusõigus kuulub ainult ühele vanemale, võib teine vanem kohtult taotleda, et lapse hooldusõigus antaks osaliselt või täielikult temale üle. Avaldus rahuldatakse, kui hooldusõiguse üleandmine vastab lapse huvidele, vähemalt 14-aastane laps ei vaidle sellele vastu ning õiguse üleandmist taotleb vanem on sobiv ja võimeline hooldusõigust teostama. Kui hooldusõigus kuulub ühele vanemale kohtulahendi alusel, võib teine vanem taotleda hooldusõiguse üleandmist, kui kohtulahendi tegemise aluseks olnud asjaolud on oluliselt muutunud, või ühise hooldusõiguse taastamist.

44. PKS-i § 143 puudutab lapsega suhtlemise õigust. Lapsel on õigus isiklikult suhelda mõlema vanemaga. Mõlemal vanemal on kohustus ja õigus suhelda lapsega isiklikult (§ 143 lg 1). Vanem peab hoiduma tegevusest, mis kahjustab lapse suhet teise vanemaga või raskendab lapse kasvatamist (§ 143 lg 2). Sama paragrahvi lõike 2¹ alusel lepivad vanemate lahusele korral vanemad kokku lahuselava vanema ja lapse suhtlemises. Vanemate vaidluse puhul määrab vanema

ja lapse suhtlemise korra vanema nõudel kohus. Sama paragrahvi lõige 3 sätestab, et kohus võib piirata suhtlusõigust või selle kohta tehtud varasemate lahendite täitmist või lõpetada suhtlusõiguse teostamise või selle kohta tehtud varasemate lahendite täitmise. Kooskõlas sama paragrahvi lõikega 3¹ võib kohus määrata, et laps suhtleb vanemaga sobiva kolmanda isiku juuresolekul. Sama paragrahvi lõige 5 sätestab, et kohus võib käesolevas paragrahvis nimetatud meetmeid rakendada ka omal algatusel.

45. PKS-i § 209 käsitleb erieestkostja määramist. Selle paragrahvi lõike 1 esimene lause näeb ette, et isikule, kes on vanema hoolduse all või kellele on määratud eestkostja, määratakse erieestkostja nendeks toiminguteks, mida vanemad või eestkostja ei saa teha.

3. Lastekaitseadus

46. Lastekaitseaduse § 21 lg 1 sätestab, et kõigi last mõjutavate otsuste vastuvõtmisel, vastu võtmata jätmisel ning otsuse kavandamisel eri võimaluste vahel valimisel tuleb selgitada välja lapse huvid ning lähtuda otsuse tegemisel nendest kui esmatähtsast kaalutlusest. Sama paragrahvi lg 2 näeb ette, et lapse huvide väljaselgitamiseks tuleb 1) selgitada välja kõik asjasse puutuvad lapse olukorra ja isikuga seonduvad asjaolud ning muu informatsioon, mis on vajalik, et hinnata otsuse mõju lapse õigustele ja heaolule; 2) selgitada lapsele kavandatava otsuse sisu ja põhjuseid, kuulata laps ära tema vanust ja arengutaset arvestades sobival viisil ning võtta lähtuvalt lapse vanusest ja arengutasemest tema arvamus arvesse ühe asjaoluna huvide väljaselgitamisel; 3) kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid kogumis hinnates kujundada põhjendatud seisukoht lapse huvide kohta seoses kavandatava otsusega.

B. Asjakohane riigisisene kohtupraktika

47. 7. juuni 2011. aasta otsuses nr 3-2-1-45-11 selgitas Riigikohus, et kui kohus annab ainuhooldusõiguse täielikult ühele vanemale, ei ole teisel vanemal lapse suhtes enam hooldusõigust (sh lapse viibimiskoha määramise ega lapse elu puudutavate oluliste küsimuste otsustamise ega neis küsimustes lapse esindamise õigust), kuid PKS-i § 143 lg 1 teise lause järgi on hooldusõiguseta vanemal kohustus ja õigus lapsega isiklikult suhelda.

48. 9. novembri 2011. aasta määruses nr 3-2-1-83-11 juhtis Riigikohus tähelepanu asjaolule, et nii lapsele kui ka vanemale kuulub nimetatud suhtlemisõigus sõltumata sellest, kas vanemale kuulub lapse suhtes hooldusõigus PKS-i § 116 lg 2 mõttes või mitte. Suhtlusõiguse esmaseks eesmärgiks on tagada vanema ja lapse isiklike suhete tekkimine ja jätkumine (eelkõige siis, kui vanemal ei ole lapse suhtes hooldusõigust, aga ka siis, kui vanematel on küll ühine hooldusõigus, kuid üks vanem ei ela lapsega koos). Veel selgitas Riigikohus, et

vanem peab sõltumata sellest, kas vanematele kuulub ühine hooldusõigus või on ühel vanemal ainuhooldusõigus, hoiduma PKS-i § 143 lg 2 esimese lause järgi tegevusest, mis kahjustab lapse suhet teise vanemaga või raskendab lapse kasvatamist. (Viimast selgitati ka 30. mai 2011. aasta määruses nr 3-2-1-32-11. Selles määruses rõhutas Riigikohus, et vanemad peavad oma vanema õigusi teostama ja vanema kohustusi täitma heas usus.)

49. Riigikohtu 14. märtsi 2012. aasta määruses nr 3-2-1-6-12 käsitleti olukorda, kus isa, kes ei olnud oma tütreaga mitu aastat suhelnud, taotles kohtult enda ja tütre suhtlemise korra kindlaksmääramist. Laps, kes ei olnud oma bioloogilise isa olemasolust teadlik, oli sel ajal umbes üheksa-aastane. Riigikohus leidis, et eelduslikult on lapse huvides see, et ta teab, kes on tema vanemad, ja et ta saab lahus elava vanemaga suhelda. Sellest tulenevalt on ka lapsega koos elav vanem kohustatud üldjuhul lubama lapsel lahus elava vanemaga suhelda ning toetama igati lapse ja teise vanema kontakti. Üksnes juhul, kui lahus elava vanemaga suhtlemine ei oleks lapse huvides, sh avaldaks lapsele kahjulikku mõju, võib vanem lapse heaolu tagamiseks takistada lahus elaval vanemal lapsega suhelda. Kõnealuses asjas leidis Riigikohus, et on ennatlik ja ebaotstarbekas määrata kindlaks lahus elava vanema ja lapse suhtlemise korda olukorras, kus piisava arusaamisvõimega laps ei ole teadlik oma bioloogilise vanema olemasolust. Sellises olukorras suhtlemise korra määramisel arvestaks kohus küll lapse õigust ja eelduslikku huvi teada oma vanemat ning temaga suhelda, samuti lahus elava vanema õigust suhelda oma lapsega, kuid arvestamata jääks lapse tegelik huvi ja valmidus suhelda vanemaga, kelle olemasolust ei ole laps teadlik. Ei ole teada, kuidas lapsele tõe teadasaamine mõjub, ega see, kas ja kui kiiresti laps olukorraga kohaneb ning milline kontakt tal lahus elava vanemaga tekib ja kui sage suhtlemine on lapse huvides parim.

Nimetatud määruses selgitas Riigikohus veel erieestkostja määramist ja tema ülesandeid. Riigikohus põhjendas, et kui vanem keeldub koostööst ega toeta lapse ja teise vanema suhtlemist (ohustades lapse heaolu), saab kohus lapsega koos elava vanema isikuhooldusõigust piirata ja määrata lapse ja teise vanema suhtlemise korraldamiseks neutraalne kolmas isik ehk erieestkostja PKS-i §-i 209 alusel. Eriestkostja ülesandeks on sellisel juhul vanemaid ja last tundma õppida ning otsustada paindlikult lapse heaolu ja kõiki asjaolusid arvesse võttes, millal ja kus laps lahus elava vanemaga kohtub.

50. 29. oktoobri 2014. aasta määruses nr 3-2-1-4-13 avaldas Riigikohus, et kui lapsega koos elav vanem leiab, et kohtulahendis sätestatud lapse ja lahus elava vanema suhtlemise kord ei vasta uute asjaolude ilmnemise tõttu enam lapse huvidele, peab vanem pöörduma kohtu poole avaldusega muuta PKS-i § 143 lg 3 alusel vanema ja lapse suhtlemise korda. Üksnes kohus on pädev hindama ja otsustama, kas suhtlemise kord vastab PKS-i § 123 lg 1 mõttes lapse huvidele.

51. 5. novembri 2015. aasta määruses nr 3-2-1-113-14 selgitas Riigikohus, et vältimaks vanemate olemasolevaid ja tulevikus tekkida võivaid erimeelsusi suhtlemise korra täitmisel, tuleb kohtul lapsega suhtlemist reguleerides määrata võimalikult täpselt vanema ja lapse suhtlemise viis, koht, aeg, sh kestus ja sagedus ning lapse üleandmise kord. Samuti ei tohi jätta lapsega suhtlemise küsimusi sisuliselt otsustamata, pannes vanematele kohustuse leppida mingites küsimustes ise kokku.

52. 11. jaanuari 2017. aasta määruses nr 3-2-1-138-16 märkis Riigikohus, et vanema ja lapse suhtlemise korra kindlaksmääramise avalduse rahuldamata jätmine ei võta vanemalt õigust lapsega suhelda. Kuid PKS-i § 143 lõigete 3–5 alusel saab riik sekkuda vanema ja lapse suhtlemisõigusesse juhul, kui vanemaga suhtlemine ei ole lapse huvides ning see kahjustaks lapse tervist ja arengut. Nii võib kohus suhtlusõigust piirata või suhtlusõiguse teostamise lõpetada ka omal algatusel.

53. 22. novembri 2017. aasta määruses nr 2-16-5794 kinnitas Riigikohus, et kord lõpetatud ühist hooldusõigust on võimalik taastada, kui see vastab lapse huvidele ja täidetud on PKS-i § 138 lg 1 teises lauses sätestatud eeldused.

ÕIGUSKÜSIMUSED

KONVENTSIOONI ARTIKLI 8 VÄIDETAV RIKKUMINE

54. Konventsiooni artikli 8 alusel kaebas kaebaja, et riigisisised kohtulahendid, millega anti hooldusõigus R. S.-i suhtes täielikult üle K. T.-le ja millega piirati kaebaja suhtlemist oma pojaga selliselt, et see võis toimuda üksnes K. T. teadmisel ja nõusolekul, rikkusid tema õigust perekonnaelu austamisele.

55. Konventsiooni artikkel 8 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning sõnumite saladust.

2. Ametivõimud ei sekku selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja kui see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskondliku turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.”

A. Vastuvõetavus

56. Riik tugines oma sisulistele argumentidele ja leidis, et kaebus on vastuvõetamatu kui selgelt põhjendamatu.

57. Kaebaja oma kaebuse vastuvõetavuse kohta konkreetseid märkusi ei teinud.

58. EIK märgib, et kaebus ei ole selgelt põhjendamatu ega muudel konventsiooni artiklis 35 nimetatud alustel vastuvõetamatu. Seetõttu tuleb kaebus tunnistada vastuvõetavaks.

B. Sisu

1. Poolte seisukohad

(a) Kaebaja

59. Kaebaja väitis, et R. S.-i suhtes hooldusõiguse täielik üleandmine tema emale K. T.-le ei olnud proportsionaalne. Tema arvates tulenes see otsustus sellest, et K. T. ei olnud nõus temaga nende last puudutavaid asju arutama. Kaebaja tunnistas, et oli pojaga kontakti kaotanud enne riigisisese menetluse algust. Kuid ta ei pidanud seda piisavaks põhjuseks, mille alusel leida, et ühine hooldusõigus kahjustaks R. S.-i huve ja heaolu. Kaebaja avaldas EIK-ile, et ta nõustus hooldusõiguse osalise üleandmisega K. T.-le (K. T.-le jääb varahooldusõigus lapse suhtes, samuti õigus määrata lapse viibimiskoht Eesti Vabariigi territooriumil ning otsustada R. S.-i igapäevaelu asju, ühtlasi võib K. T. pöörduda kohtusse taotlusega saada otsustusõigus muude üksikute asjade üle, milles vanemad kokkuleppele ei jõua). Sellest tulenevalt ei olnud ühise hooldusõiguse lõpetamine vajalik.

60. Kaebaja väitis, et riigisiseste kohtute lahendid, mis seadsid tema suhtlemise oma pojaga sõltuvusse lapse tahtest ja K. T. nõusolekust, välistasid sisuliselt igasuguse suhtluse.

61. Kaebaja arvates ei olnud tema poja mälestused kaebajast poja enda omad ja R. S.-i soovimatus temaga suhelda tulenes K. T. negatiivsest mõjutusest ehk ta oli kujutanud kaebajat halvas valguses. Riigi kohtud ei teinud kindlaks tegelikke põhjuseid, miks laps keeldus oma isaga suhtlemast, ning tegid oma otsustused K. T. avalduste ja A. T. ennatlike järelduste, mitte tegelike tõendite põhjal. Lisaks keeldus K. T. vastamast kaebaja kirjadele ja muudele pöördumistele menetluse jooksul. Kohtud ei küsinud teiste lapsega kohtunud ekspertide arvamust ega pikendanud perenõustamist. Ei olnud tõendatud, et kaebaja suhtlemine R. S.-iga oleks lapsele kahjulik. See üks kord, mil tal oli õnnestunud A. T. juuresolekul R. S.-iga nõustamisel kohtuda, ei olnud suhte taastamiseks piisav. Lapsele määratud esindaja V. K. on õigusspetsialist, kellel ei ole erialaseid teadmisi lapse vaimse seisundi hindamise ega lapse huvide kindlaksmääramise kohta. Kõnealuses asjas esitas V. K. argumente, mis põhinesid eranditult lapse arvamusel, mitte tema tegelikel huvidel.

62. Kokkuvõttes väitis kaebaja, et riik ei pingutanud piisavalt tema ja tema poja suhte taastamiseks ega pojaga suhtlemise tagamiseks. Ta märkis, et tal puudus võimalus R. S.-iga suhelda nii riigisisese menetluse kestel kui ka pärast seda.

(b) Riik

63. Riigi väitel ei ole kaebaja õigusi konventsiooni artikli 8 alusel rikutud.

64. Riik juhtis tähelepanu riigisisese menetluse jooksul tehtud menetlustoimingutele, mille eesmärk oli i) taastada kaebaja ja tema poja vaheline suhtlus, ii) aidata K. T.-l ja kaebajal kokkuleppele jõuda ning iii) tagada lapse huvide ärakuulamine ja nendega arvestamine.

65. Esiteks tegid riigi kohtud kogu menetluse jooksul koostööd asjaomaste kohalike omavalitsustega ehk Pärnu Linnavalitsuse (lapse elukohajärgne eestkostetasutus) ja Tarvastu Vallavalitsusega (kaebaja elukohajärgne kohalik omavalitsus) ning küsisid neilt arvamust (vt punkte 12–13, 15, 19, 22–24, 30, 32 ja 35 eespool).

66. Teiseks määras kohus R. S.-i esindajaks advokaadi tema huvide kaitseks (vt punkte 11, 15, 19, 25, 30, 32 ja 34 eespool).

67. Kolmandaks kuulas Pärnu Maakohus R. S.-i menetluses ära (vt punkti 17 eespool). Nii kaebajal kui ka K. T.-l oli piisavalt võimalusi oma arvamuse avaldamiseks nii kirjalikult kui ka kohtuistungil suuliselt.

68. Neljandaks üritasid ametivõimud menetluse algusest saati suunata kaebajat ja K. T.-d kokkuleppe saavutamise poole ning üritasid kaebaja ja tema poja suhte taastamisele kaasa aidata. Kaebaja ja K. T. käisid nõustamises menetluse algusjärgus, samuti hiljem, kui Pärnu Maakohus peatas selleks menetluse, nagu näeb ette riigisisene õigus (vt punkte 12, 18, 20 ja 38 eespool). Psühholoog-pereterapeut A. T. jõudis järeldusele, et kaebaja ja R. S.-i kohtumiste jätkumine ei oleks viimase huvides (vt punkte 21 ja 28 eespool). Riik ei nõustunud kaebaja väitega, et riigi ametivõimud ei võtnud meetmeid, mis oleksid võimaldanud kaebajal oma pojaga suhet taastada. Riik rõhutas aga, et R. S. nägi oma isa viimati siis, kui ta oli kolmeaastane, ja seejärel alles 8-aastasena. Ei ole tõendatud, nagu oleks kaebaja 2011. aasta jaanuarist kuni 2016. aasta aprillini üritanud oma pojaga kontakti luua. Seega on mõisteta, et laps ei soovinud meelsasti kohtuda kaebajaga ehk isikuga, keda ta ei tundnud. Kahjuks ei muutnud nõustamine lapse suhtumist kaebajasse.

69. Menetluses tehtud toiminguid ja riigi kohtute esitatud põhjendusi arvesse võttes leidis riik, et otsustus anda R. S.-i suhtes hooldusõigus täielikult üle tema emale põhines riigisisisel õigusel ning oli põhjendatud ja proportsionaalne. Riik viitas vanemate pikaajalisele lahusolekule, asjaolule, et senini hoolitses lapse eest pidevalt K. T., lähedase suhte puudumisele kaebaja ja tema poja vahel, sellele, et kaebaja oli lapse suhtes varahooldusõigust varem kuritarvitanud, ning vanemate vahel üksmeele puudumisele. Sellistel asjaoludel oleks ühise hooldusõiguse teostamine keeruline.

70. Võttes arvesse ka asjaolu, et kaebaja ja R. S.-i vahel kohustusliku suhtlemise korra kindlaksmääramine ei oleks sel ajal R. S.-i huvides olnud, oli suhtluskorra kindlaks määramata jätmise otsustus õigustatud. Kaebaja ja tema poja vahelise suhtlemise edendamise kohustus oli vahendite kasutamise, mitte tulemuse saavutamise kohustus. Riik rõhutas, et hooldusõiguse puudumine ega asjaolu, et suhtluskorda ei määratud kindlaks, ei võtnud kaebajalt ära õigust oma pojaga suhelda. Riigi kohtud ei keelanud kaebajal oma pojaga suhelda, vaid seadsid tingimuseks, et lapse ema peab sellest teadlik olema ja selleks oma nõusoleku andma. Kaebajal oli õigus esitada riigi kohtusse uus avaldus hooldusõiguse tagasisaamiseks või suhtluskorra kindlaksmääramiseks.

2. EIK-i hinnang

(a) Üldpõhimõtted

71. Vanema ja lapse võimalus koos olla on perekonnaelu tuum isegi siis, kui vanemate omavaheline suhe on lõppenud (vt *Keegan vs. Irimaa*, 26. mai 1994, punkt 50, A-seeria nr 290).

72. Perekonnaelu takistavad riigisisesed meetmed, nagu otsus anda hooldusõigus lapse suhtes üle ühele vanemale, sekkuvad õigusesse perekonnaelu austamisele (vt *Diamante ja Pelliccioni vs. San Marino*, nr 32250/08, punkt 171, 27. september 2011).

73. Eelmises punktis nimetatud sekkumine on artikli 8 rikkumine, välja arvatud juhul, kui see on kooskõlas seadusega, sellel on nimetatud artikli lõikes 2 ette nähtud seaduslik eesmärk või seaduslikud eesmärgid ning seda saab pidada demokraatlikus ühiskonnas vajalikuks (*Elsholz vs. Saksamaa* [suurkoda], nr 25735/94, punkt 45, EIK 2000-VIII).

74. Kuigi artikli 8 põhieesmärk on kaitsta isikuid ametivõimude meelevaldse sekkumise eest nende õigustesse, võib see sisaldada positiivseid kohustusi, mis käivad perekonnaelu austamisega kaasas (vt eespool viidatud *Diamante ja Pelliccioni*, punkt 173).

75. Riigi kohustuse kohta võtta positiivseid meetmeid on EIK korduvalt leidnud, et artikkel 8 sisaldab vanemate õigust meetmete, mis aitaks neil oma lastega taasühineda, ning riigivõimude kohustust selliseid meetmeid võtta. See ei kehti üksnes asjades, mis puudutavad lapse kohustuslikku võtmist riigi hoole alla ja hooldusmeetmete rakendamist, vaid ka asjades, milles vanemate ja/või lapse teiste perekonnaliikmete vahel tekivad last puudutavad vaidlused suhtlemise ja elukoha üle (vt näiteks *Hokkanen vs. Soome*, 23. september 1994, punkt 55, A-seeria nr 299-A).

76. EIK kordab, et lahku läinud vanemate omavahelise koostöö puudumine ei anna alust ametivõimude vabastamiseks nende positiivsetest kohustustest artikli 8

alusel. See paneb pigem ametivõimudele kohustuse võtta meetmeid poolte vastukäivate huvide lepitamiseks, pidades eelkõige silmas lapse huvisid (vt *Z. vs. Poola*, nr 34694/06, punkt 75, 20. aprill 2010), mis oma olemusest ja tõsidusest olenevalt võivad vanema huvid üles kaaluda (vt eespool viidatud *Elsholz*, punkt 50). Eelkõige ei saa vanem konventsiooni artikli 8 alusel nõuda lapse tervist ja arengut kahjustavate meetmete võtmist (*ibid.*, punkt 50). EIK kordab siinkohal, et kõikide asjaosaliste koostöö ja mõistev suhtumine on sellises menetluses alati väga oluline. Kuigi riigivõimud peavad sellist koostööd igati edendama, peab sunni kohaldamise kohustus olema piiratud, sest arvestada tuleb kõikide asjaosaliste huve, õigusi ja vabadusi ning eelkõige lapse huve ja tema õigusi konventsiooni artikli 8 alusel (vt eespool viidatud *Hokkanen*, punkt 58).

77. Riigi positiivne kohustus ei ole aga tulemuse saavutamise kohustus, vaid vahendite kasutamise kohustus (vt *Ribić vs. Horvaatia*, nr 27148/12, punkt 94, 2. aprill 2015). Peamine kaalutlus on see, kas ametivõimud on suhtluse hõlbustamiseks teinud kõik vajalikud toimingud, mida saab iga asja konkreetsetel asjaoludel mõistlikult nõuda (vt *A. V. vs. Sloveenia*, nr 878/13, punkt 74, 9. aprill 2019; vt ka näiteks eespool viidatud *Hokkanen*, punkt 58).

78. Nii negatiivses kui ka positiivses kontekstis tuleb silmas pidada õiglase tasakaalu loomist isiku ja kogukonna, sealhulgas puudutatud kolmandate isikute võistlevate huvide vahele ja riigi kaalutlusõigust (vt eespool viidatud *Diamante and Pelliccioni*, punkt 174).

79. EIK peab oluliseks korrata, et kuigi tema praktikast tulenevalt peab lapse soove arvesse võtma, ei ole need soovid ilmtingimata vankumatud ja lapse vastuväidetest, mida tuleb kohaselt arvesse võtta, ei piisa ilmtingimata vanemate huvide eiramiseks, eriti lapsega korrapärase suhtlemise puhul. Lapse õigust oma arvamust avaldada ei tohiks tõlgendada talle sisuliselt tingimusteta vetoõiguse andmisena teisi asjaolusid arvesse võtmata ja lapse huvide tuvastamiseks uurimist läbi viimata; nendest huvidest tuleneb üldjuhul see, et lapse sidemeid perekonnaga tuleb säilitada, välja arvatud juhul, kui see kahjustab lapse tervist või arengut (vt *K. B. jt vs. Horvaatia*, nr 36216/13, punkt 143, 14. märts 2017).

80. Pädevale ametivõimule antav kaalutlusõigus varieerub vastavalt kõnealuste küsimuste olemusele ja kaalulolevate huvide olulisusele. Seega tunnistab EIK, et hooldusõiguse üle otsustamisel on ametivõimudel ulatuslik kaalutlusõigus. Kuid rangem kontroll on vajalik mis tahes täiendavate piirangute puhul, näiteks ametivõimude poolt vanemlikule suhtlusõigusele pandud piirangud, ja mis tahes õiguskaitsevahendite puhul, mis on ette nähtud tõhusalt kaitsma vanemate ja laste õigust perekonnaelule (vt muu hulgas *C. vs. Soome*, nr 18249/02, punktid 53 ja 60, 9. mai 2006, ning eespool viidatud *Elsholz*, punkt 49).

81. Kui kõnealused meetmed puudutavad vanemate vaidlust oma laste üle, ei ole EIK-i ülesanne asuda pädevate riigisiseste ametivõimude asemele lahendamaks suhtlemist ja elukohta puudutavaid vaidlusi, vaid pigem peab EIK konventsiooni

valguses vaatama üle otsused, mida nimetatud ametivõimud on oma kaalutusõiguse teostamisel teinud. Kahtlemata on määrava tähtsusega lapse huvid (vt eespool viidatud *Diamante and Pelliccioni*, punkt 174; vt muu hulgas ka eespool viidatud *Hokkanen*, punkt 55).

82. Artikkel 8 ei näe ette selgeid menetlusnõudeid, kuid see ei ole otsustav. Kohaliku võimu otsustusprotsess peab mõju avaldama otsuse sisule, eelkõige tagades, et see põhineb asjasse puutuvatel kaalutlustel ega ole ühepoolne ning ei ole seega ka meelevaldne ega näi sellisena. Sellest tulenevalt on EIK-il õigus seda protsessi arvesse võtta tuvastamaks, kas see viidi läbi viisil, mis on kõiki asjaolusid arvestades õiglane ja austab artikliga 8 kaitstud huve. Kindlaks tuleb teha, kas kohtuasja konkreetseid asjaolusid ja eriti tehtavate otsuste tõsidust arvestades kaasati vanemad otsustusprotsessi tervikuna niivõrd, et tagada nende huvide nõutud kaitse. Vastupidisel juhul ei ole austatud nende perekonnaelu ja otsusest tulenevat sekkumist ei saa käsitada artikli 8 tähenduses vajalikuna (vt *W. vs. Ühendkuningriik*, 8. juuli 1987, punktid 62 ja 64, A-seeria nr 121; vt ka *Moog vs. Saksamaa*, nr 23280/08 ja 2334/10, punkt 75, 6. oktoober 2016).

(b) Eespool nimetatud põhimõtete kohaldamine käesolevas kohtuasjas

83. EIK märgib, et kõnealune kohtuasi puudutab esiteks R. S.-i suhtes hooldusõiguse täielikku üleandmist lapse emale K. T.-le ja teiseks kaebaja õigust pärast ühise hooldusõiguse lõppemist oma lapsega suhelda.

84. Samuti puudub vaidlus selle üle, et kõnealuses asjas elas R. S. pärast vanemate suhte lõppemist 2009. aasta sügisel oma emaga ja et kaebaja ei olnud näinud teda alates 2011. aasta jaanuarist, mil laps oli umbes kolmeaastane. Riigisisese menetluse alguseks 2015. aasta sügisel oli R. S. umbes seitsme ja poole aastane.

85. Pooled ei ole vaidlustanud, et kaebaja hooldus- ja suhtlusõigust puudutavad riigisisese otsused sekkusid kaebaja perekonnaellu. Samuti ei ole väidetud, et sekkumine ei olnud seadusega kooskõlas. EIK leiab, et võetud meetmetel oli seaduslik eesmärk ehk teiste isikute, nimelt lapse R. S.-i tervise või kõlbluse ja/või tema õiguste ja vabaduste kaitsmine.

86. Kindlaks tuleb veel teha, kas meetmed olid demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Selleks hindab EIK, kas kõnealuses asjas põhinesid riigisiseste kohtute otsused kohtuasja kui terviku valguses ja oma kaalutusõiguse teostamisel asjasse puutuvatel ja piisavatel alustel. Esmalt hindab EIK riigisisese otsustusprotsessi üldist läbiviimist ning seejärel käsitleb konkreetseid küsimusi seoses ühise hooldusõiguse lõpetamisega ja kaebaja õigusega R. S.-iga suhelda.

(i) Otsustusprotsessi üldine läbiviimine

87. Riigisiseses menetluses tehtud menetlustoimingute kohta märgib EIK, et R. S.-ile määrati esindaja ja kogu menetluse jooksul (vt punkte 10, 15, 19, 22, 30 ja 32 eespool) küsisid riigisisised kohtud nimetatud esindaja seisukohta, samuti R. S.-i ja tema ema või kaebaja elukohajärgse kohaliku omavalitsuse spetsialistide seisukohta. Menetluse algusjärgus käis Pärnu Linnavalitsus vanematele välja võimaluse minna nõustamise või kohtuda lahenduse leidmiseks linna lastekaitseteenistuse ruumides (vt punkti 12 eespool). Kohtuasja toimikust nähtub, et nõustamine tõepoolest toimus (vt punkti 18 eespool). Rõhutama peab ka seda, et kooskõlas riigisisese õigusega üritas Harju Maakohus suunata osapooli asja kokkuleppel lahendamisele, andes neile kõigepealt tähtaja kompromissiettepaneku tegemiseks ja hiljem peatades menetluse, et kaebaja ja K. T. saaksid käia koos R. S.-iga kohtuvälises perenõustamises psühholoogi-pereterapeudi juures (vt punkte 16, 19 ja 38 eespool). Harju Maakohus kuulas R. S.-i ära (vt punkti 17 eespool) ja kaebaja avalduse alusel kuulati ära ka psühholoog-pereterapeut A. T. (vt punkti 28 eespool).

88. Kaebaja ei ole väitnud ja ka kohtuasja toimiku materjalidest ei nähtu, nagu oleks kaebaja osalemine menetluses mingil viisil takistatud olnud. Ta esitas oma seisukohad isiklikult Pärnu Maakohtus (vt punkti 9 eespool), samuti esitas ta seisukohti kirjalikult. Tema avaldused erieestkostja määramiseks ja perenõustamise jätkamiseks teise terapeudi (Ü. P.) juures jäeti küll rahuldamata, kuid riigisisised kohtud põhistasid oma otsustusi piisavalt.

89. Eespool toodust tulenevalt leiab EIK, et riigisisese menetluse üldine eesmärk oli leida sõbralik lahendus, mis võtaks arvesse lapse parimaid huve. Kohtud võtsid arvesse R. S.-i seisukohti (kui R. S. Harju Maakohtus ära kuulati, oli ta umbes kaheksa ja poole aastane). Kuid kohtud ei lähtunud üksnes lapse arvamusest. Nad võtsid arvesse ka üldisi asjaolusid ning kaasatud kohalike omavalitsuste spetsialistide ja lapse esindaja seisukohti. Kaebajal oli võimalik esitada kõiki argumente, mis rääkisid hooldusõiguse säilitamise ja lapsega suhtlemise kasuks. Menetlus kestis kolmes kohtuastmes ligikaudu kaks ja pool aastat ning seda ei saa pidada ebamõistlikult pikaks.

(ii) Ühise hooldusõiguse lõpetamine

90. Kui riigisisised kohtud otsustasid R. S.-i suhtes hooldusõiguse täielikult üle anda tema emale, tuginesid nad oma põhjendustes asjaolule, et R. S. oli pärast vanemate suhte lõppemist 2009. aastal elanud koos ema K. T.-ga. R. S.-i kasvatas K. T. ning kaebaja ei teostanud hooldusõigust üldse. Kaebaja oli senini nõus kõigega, mida K. T. nende poja suhtes otsustas. Lapse suhtes varahooldusõiguse kohta märkisid riigisisised kohtud, et kaebaja oli aastate jooksul oma poja nimele

arveldusarveid avanud, kuid kasutanud neid enda huvides. Riigisisised kohtud võtsid arvesse ka Pärnu Linnavalitsuse, Tarvastu Vallavalitsuse ja lapsele määratud esindaja arvamust. EIK märgib, et juba menetluse alguses avaldasid Pärnu Linnavalitsus ja V. K. (lapsele määratud esindaja), et R. S.-i elukorraldust ei tohiks muuta. Kuigi menetluse algusjärgus pidasid kohalikud omavalitsused ühise hooldusõiguse lõpetamist liiga karmiks ja ennatlikuks, siis menetluse jätkudes hakkas Pärnu Linnavalitsus toetama hooldusõiguse täielikult K. T.-le üleandmist. Seda pooldas ka V. K. Tarvastu Vallavalitsus ei toetanud ühise hooldusõiguse lõpetamist, kuid pidas põhjendatuks anda K. T.-le lapse suhtes isiku- ja varahooldusõigus.

91. Eespool toodust tulenevalt ja korrates, et ametivõimudel on kõikide puudutatud isikutega vahetu suhtlemise eelis, leiab EIK, et riigisiseste kohtute põhjendused R. S.-i suhtes ühise hooldusõiguse lõpetamisel ja hooldusõiguse täielikult lapse emale üleandmisel olid asjakohased ja piisavad. EIK märgib, et vastupidi kaebaja väidetele ei lõpetanud riigisisised kohtud ühist hooldusõigust põhjusel, et see kahjustas R. S.-i heaolu. EIK kinnitab kaebaja argumenti, et ühise hooldusõiguse lõpetamine ei olnud vajalik, sest sisuliselt samale tulemusele oleks saanud jõuda ka hooldusõiguse osalise üleandmisega K. T.-le, millele oleks lisandunud õigus otsustada muid küsimusi, milles vanemad kokkuleppele ei jõua (vt punkti 59 eespool). Kuid EIK ei ole veendunud, et selline lahendus oleks lapse huvides, sest see tähendaks lisamenetlust konkreetsete küsimuste üle otsustamise õiguse ühele või teisele vanemale andmiseks.

(iii) Suhtlusõigus

92. Mis puudutab kaebaja õigust oma pojaga suhelda, siis esmalt rõhutab EIK, et asjaolu, et hooldusõigus anti täielikult emale ja suhtluskorda kindlaks ei määratud, ei võtnud Eesti õiguse alusel iseenesest kaebajalt pojaga suhtlemise õigust ära (vt punkte 47, 48 ja 52 eespool). Praeguses asjas seadsid riigisisised kohtud tingimuse, et kaebaja võib pojaga kohtuda lapse ema teadmisel ja nõusolekul. Kohtud ei piiranud kaebaja õigust suhelda R. S.-iga telefoni, kirja, e-kirja või tekstisõnumite teel.

93. Arvestades kohtuasja konkreetset faktilist tausta ehk asjaolu, et kaebaja suhtles pojaga viimati siis, kui poeg oli umbes kolmeaastane, ning seejärel alles siis, kui poeg oli üle kaheksa aasta vana, hindab EIK kõigepealt seda, kas riigisisised ametivõimud võtsid kõiki vajalikke meetmeid kaebaja ja R. S.-i suhtluse hõlbustamiseks. Seejärel hindab EIK otsustusprotsessi, mille alusel tegid riigisisised kohtud kõnealuse otsustuse, ja kohtute esitatud põhjendusi.

94. Kaebaja ja tema poja suhte taastamiseks tehtud pingutuste kohta märgib EIK, et riigivõimu kohustus taasühinemise hõlbustamiseks meetmeid võtta ei ole absoluutne. Vanema taasühinemine lapsega, kes on mõnda aega teise vanemaga

elanud, ei pruugi juhtuda kohe ja selleks võivad ettevalmistused vajalikud olla (vt näiteks *Kosmopoulou vs. Kreeka*, nr 60457/00, punkt 45, 5. veebruar 2004, ja eespool viidatud *Hokkanen*, punkt 58). Sisuliselt sama märkis ka Tallinna Ringkonnakohus (vt punkti 30 eespool).

95. Praeguses asjas üritasid Pärnu Linnavalitsus ja Pärnu Maakohus veenda kaebajat ja K. T.-d leidma lapse parimates huvides olevat lahendust. Näib, et kaebaja ja K. T. käisid nõustamises nii enne menetluse peatamist (vt punkti 18 eespool) kui ka ajal, mil menetlus just sel eesmärgil peatatud oli (vt punkti 20 eespool). Ainult tänu sellele oli kaebajal võimalik oma poega näha. EIK märgib, et seda juhtus vaid piiratud arv kordi ja kohtumised lõpetati psühholoogi-pereterapeudi A. T. soovitusel. Viimane märkis, et lapsele oli isaga kohtumine vastumeelne ja et kohtumised tekitasid lapsele suurt stressi. Sellest järeldas A. T., et kohtumiste jätkumine ei oleks lapse huvides. Lisaks leidis A. T., et R. S.-i sundimine isaga kohtuma võib viia soovimatu tulemuseni (vt punkte 20, 21 ja 28 eespool). Ei ole esitatud ühtegi argumenti, mis paneks EIK-i kahtlema A. T. arvamuse usaldusväärsuses.

96. Eespool toodust tulenevalt nõustub EIK, et võib tõepoolest juhtuda, et lapse sundimine kohanema olukorraga, millele ta mis tahes põhjusel vastu seisab, võib mingil hetkel muutuda kasutuks või isegi vastutõotavaks ja kahjulikuks. EIK märgib, et laste puhul ei ole sunnimeetmete kasutamine soovitatav ja selliseid vahendeid tuleks piirata (vt näiteks eespool viidatud *Hokkanen*, punkt 58), ning leiab, et riigisisesest kohtute otsus mitte sundida R. S.-i osalema oma isaga edasises nõustamises A. T. või Ü. P. juures oli põhjendatud. Kuna riigi positiivne kohustus taastada ja hõlbustada kaebaja ja tema poja suhtlust ei ole soovitud tulemuse saavutamise, vaid vahendite kasutamise kohustus, nõustub EIK, et praeguse kohtuasja asjaoludel võtsid riigisisesed ametivõimud kõiki meetmeid, mida võis neilt mõistlikult eeldada.

97. Võttes arvesse asjaolu, et pingutused kaebaja ja R. S.-i vahelise suhte taastamiseks ei andnud soovitud tulemust, jätsid riigisisesed kohtud kaebaja avalduse suhtluskorra kindlaksmääramiseks rahuldamata ja lubasid tal pojaga kohtuda K. T. teadmisel ja nõusolekul. EIK märgib, et sellise otsustuse tegemisel arvestasid riigisisesed kohtud R. S.-i arvamust, milles laps oli väljendanud kaebajaga kohtumise suhtes vastumeelsust nii Pärnu Linnavalitsuse lastekaitsepspetsialistile kui ka Harju Maakohtu kohtunikule (vt punkte 12 ja 17 eespool). Kuid riigisisesed kohtud ei lähtunud otsuse tegemisel üksnes lapse seisukohast. Nad võtsid arvesse faktilisi asjaolusid tervikuna (sealhulgas seda, et R. S. oli mitu aastat isast võõrdunud), hindasid mõlema vanema esitatud argumente (sealhulgas kaebaja argumenti, et K. T. kallutas last), arvestasid A. T. esitatud arvamust (A. T. kuulati ära ka kohtus) ning hindasid kaasatud kohalike omavalitsuste ja lapsele määratud esindaja esitatud seisukohti. Sellest tulenevalt

leidsid riigisisesed kohtud, et oli piisavalt kindlaks tehtud, et (sunnitud) kontakt kaebaja ja tema poja vahel pärsiks R. S.-i vaimset tervist ja arengut.

98. Eespool toodu alusel leiab EIK, et riigisiseste kohtute esitatud põhjendused olid asjasse puutuvad ja need põhinesid piisavatel tõenditel, mis andsid aluse teha vaidlustatud otsus mitte sundida R. S.-i isaga kohtuma vastupidi lapse parimatele huvidele. Riigisisesed kohtud ei välistanud kohtumiste võimalikkust, kui laps peaks oma vastumeelsusest üle saama, ning seadsid kohtumiste eeltingimuseks selle, et lapse seaduslik esindaja K. T. peab nendest teadlik olema ja nendeks nõusoleku andma. Lisaks ei piiranud riigisisesed kohtud muid kaebaja ja poja vahelise suhtluse vorme. EIK märgib, et kuna asjaolud võivad aja jooksul muutuda, ei välista riigisisene õigus kaebaja võimalust esitada tulevikus avaldus kaebaja ja tema poja suhtlemise korra muutmiseks, sealhulgas isiklike kohtumiste korraldamiseks (vt punkte 44 ja 50 eespool).

(iv) Järeldus

99. Võttes arvesse riigisisest otsustusprotsessi tervikuna ja konkreetseid põhjendusi, mis toetasid riigisiseste kohtute otsuseid lõpetada R. S.-i suhtes ühine hooldusõigus ja piirata kaebaja suhtlusõigust, leiab EIK, et konventsiooni artiklit 8 ei ole rikutud.

SELLEST LÄHTUDES KOHUS ÜHEHÄÄLSELT

1. *tunnistab* kaebuse vastuvõetavaks;
2. *leiab*, et konventsiooni artiklit 8 ei ole rikutud.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 20. oktoobril 2020 kohtureeglite 77. reegli lõigete 2 ja 3 kohaselt.

Stanley Naismith
Sekretär

Jon Fridrik Kjølbro
Esimees